

Librum emendavimus ad codices Mss. Augustinensium majoris conventus Parisiensis, ad Cisterciensem, ad Vaticanum, necnon ad Gratiani et Lombardi Collectanea. In Mss. inscribitur *de Vera et Falsa Pœnitentia*; omissio *ad Christi devotam*. Et ad finem in iis habetur, *Explicit de Confessione*.

DE VERA ET FALSA PŒNITENTIA

AD CHRISTI DEVOTAM

Libet unus.

CAPUT PRIMUM. 1. Pœnitentiæ utilitas. Errores temporis impugnantur. Quantum sit appetenda gratia pœnitentiæ, omnis clamat auctoritas, omnis bonorum vita conatur ostendere. Languores enim sanat, leprosus curat, mortuos suscitatur, sanitatem auget quam conservat; claudis gressum, aridis copiam, cæcis restituit visum; vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit et roborat, omnia sanat, omnia redintegrat, omnia lætificat. Temperat successus, constringit impetus, moderatur excessus¹. Ignorans se, per hanc se recognoscit; quærens se, per hanc se invenit. Hæc est quæ homines ad Angelos ducit, et creaturam reddit Creatori. Ista ovari perditam monstravit quærenti (*Luc. xv, 4*), et decimam drachmam obtulit anxianti (*Ibid., 8*). Hæc dissipatorem filium ad patrem reduxit (*Ibid., 11*), et vulneratum a latronibus custodi curandum tradidit (*Id. x, 35*). In hac omne bonum invenitur, per hanc omne bonum conservatur. Fugat tenebras, inducit lucem, excoquit omnia, ipsa ignis consumens.

2. Hæc omnia, provida virago, sensisti, quæ hoc tantum bonum tenere dilexisti. Vix enim diligitur, quod omnino ignoratur. Super hoc bonum innixa, fortis esse poteris ad omnia bona. Itaque voluntatem tuam, quam super hoc bono cognovi², libenter adjuvo: et suavem laborem super hac re, ut rogasti, desideranter suscipio, sperans Dei adiutorium in tuo merito. Scio enim intentionem tuam nunquam frustrandam, sed in omnibus quæ desiderat ditandam. Nam cum esses dives; pauperem te pro Christo reddidisti, et in anima dives eris sancti commercii. Unde felix ego, si quid auxilii ad veras tuas divitias adhibere potero. Tuæ itaque trado dilectioni, quidquid de pœnitentia sentio, auctoritate patrum et illustratione sancti Spiritus. Nec modo hujus temporis tantum impugnamus errores, sed etiam de impugnatibus per copiam rationum conamur tibi tradere dulcedinem suavitatis: ut integritas tuæ mentis, quæ Deo dante omnes repulit falsitates, super fugatis ratiocinando lætetur.

CAPUT II. 3. Pœnitentia sit ex fide. Pœnitentiæ indulgentia peccata non auget, sed arcet. Si fides fundamentum est pœnitentiæ, præter³ quam nihil est quod bonum sit; appetenda est pœnitentia, quam constat in fide fundatam. Non enim potest arbor bona fructus malos facere (*Matth. vii, 18*). Pœnitentia itaque quæ ex fide non procedit, utilis non est. Oportet autem credi remedium pœnitentiæ a Salvatore concedi. Si enim omnis pœnitentia peccatoribus sterilis esset, nequaquam ad pœnitentiam revocarentur Christi interfectores, quam prædicavit Dominus mitis et mansuetus, et ejus Præcursor: dixit enim, *Fructus facite dignos pœnitentiæ* (*Id. iii, 8*); ostendens pœnitentiam non sterilem, sed dignam fructificare. Qui enim dixit, *Malo misericordiam quam sacrificium* (*Osee vi, 6*), non exspectabat mortem peccatoris, sed ut conversus viveret (*Ezech. xviii, 25*). Quis autem converti potest ut vivat, nisi qui erat in regione longinqua? In iniquitatibus se meminit conceptum David, et in delictis

a matre sua genitum (*Psal. l, 7*), cui Dominus testimonium perhibet, *Inveni hominem secundum cor meum* (*Act. xiii, 22*). Hic idem a Domino laudatus, præsumens de Domino dicit, *Propitius eris peccato meo, multum est enim* (*Psal. xxiv, 11*): non quia multum erat, sed quia David multum reputabat, sicut qui jam inde satur erat et fastidiosus. Non enim laborat exonerari peccato, cui non videtur nimium. Quomodo ergo multum videretur, si adhuc in illo delectaretur? Quomodo rogaret perdere, nisi doleret habere? Si enim non doleret habere, gauderet commisisse. Scimus quia delevit Deus peccatum David; aut quia dolebat peccasse, aut quia gemebat, et stratum suum lacrymis rigabat, et tanquam panem cinerem manducabat. Si autem gauderet, non magnum, sed parvum peccatum suum diceret.

4. Falluntur itaque, qui objicientes pœnitentiam Apostolo, et eum iridentes dicunt contra eum, *Peccabimus, ut gratia abundet* (*Rom. vi, 1*)? Dicebat, *Convertimini per pœnitentiam, sperate de venia, etiamsi maxima sit iniquitas: ubi abundavit peccatum, abundavit gratia* (*Id. v, 20*): nullum peccatum poterit remanere ante pœnitentiam. Prædicat enim converti. Sed unde se converteret aliquis, cui primus status placeret? Qui itaque convertitur, necessario dolet habere, quod gaudet perdere. Pœnitentia itaque acquirit indulgentiam, sine qua nemo perveniet ad veniam. Si enim sine ea anima salvaretur, non diceretur, *Peccasti, quiesce*. Cur enim quiesceret, nisi quia malum est, si peccaret? Quomodo diligi et non odio haberi potest, quod retentum damnat, et fugatum salvat? Qui nunc ergo quiescit, dolere oportet quod non prius quievit. Sicque salvatur, quia dolet; sicque liberatur, quia pœnitet. Ex dolore enim dictum est, *Peccavi, quid faciam tibi* (*Job vii, 20*)? Quasi diceret, *Adeo doleo me peccasse, quod mihi tam grave est, quod non velim contra me te non vindicare*. Quæro enim in me quid supplicii possim excogitare, quod tibi possit sufficere. Nihil mihi grave; si me a peccato potest liberare. Relinquitur ergo pœnitere, volentibus veniam invenire.

CAPUT III. 5. Error credentium pœnitentiam post Baptismum cassam esse. Abutitur Apostoli loco. Confutatur ipsis Apostoli gestis. Apostoli locus intelligendus de Baptismo. Pœnitentiæ utilitas post Baptismum, Christi parabolis designata. Sunt autem qui credunt usque ad Baptismum pœnitentiam proficere (namque Syrus erat Naaman, qui per aquam perdidit lepram [*IV Reg. v, 20*]), sed postea peccantibus cassam perseverare. Gaudent enim singularitate, arrogantes ex hoc quod non habent, jactantes se mundos esse, utpote quasi nihil post Baptismum commiserint unde jure dolere possint. Hi sinistre omnia intelligentes, vires ex sanctorum auctoritate sumentes, et sequentes patrem mendacii, mendaciter exponunt quod concordat veritati. Legunt enim in Apostolo quod intelligere nolunt, *Impossibile est eos qui semel illuminati sunt, et gustaverunt donum cælestis, et participes effecti sunt Spiritus sancti, et gustaverunt bonum verbi Dei, virtutesque sæculi futuri, iterum renovari per pœnitentiam, rursus crucifigentes Filium Dei, et ostentui habentes* (*Hebr. vi, 4-6*).

¹ Duo Mss., *egressus*.

² Mss. duo, *conveni*; et mox, *non rogasti*.

³ Ms. Cisterciensis, *boni præter, etc.*

6. Sed si superbia non excæcasset, viderent Apostolum non ita esse destructorem sui laboris atque sui gaudii. Quos enim per Epistolas correxit, nisi qui post Baptismum ceciderant, et in peccato ipso perseverabant? Gentiles enim visitabat corporali præsentiâ, rationibus et miraculis eos confortans. Quomodo scriberet infidelibus, ipsis eidem multipliciter contradicentibus? Hunc lapidabant, virgis cædebant; et eis scriberet ut se corrigerent? Cur autem correctionem infidelibus indiceret, si de eorum salute desperaret? Quomodo scriberet, qui scienter et necessario nihil omnino proficeret? Si non possent renovari per pœnitentiam, cur prædicaret eam? Præterea Corinthium excommunicavit paulo post Baptismum peccantem, et fornicationem gentium superantem: quomodo reciperet pœnitentem, si sic contra suum prædicaret præceptum?

7. Sed de Baptismo hoc intellexit. Dixit enim eos renovari per pœnitentiam impossibile esse, ut rursus crucifigant Filium Dei, et ostentui habeant, id est, ut iterum baptizentur. Qui enim baptizatur, mortem crucis et sepulturam Christi repræsentiât in immersione sua (*Rom. vi, 5*): in signo enim crucis quisque in aqua submergitur, et submersus sepultus ostenditur. Non enim qui prolapsi sunt, per iteratum Baptismum consequi veniam poterunt. Sicut enim semel Christus crucifixus est, sic Baptismus iterandus non est. Una enim morte sua omnes redemit, ut amplius mori non oporteat. Quod videns Ecclesia, intellexit non iterandum Baptismum.

8. Per fructus itaque pœnitentiæ, baptizatis adhibetur spes veniæ. Nam filius erat, qui recesserat a patre in regionem longinquam: susceptus a patre per pœnitentiam confitentem dixit ei, *Jam non sum dignus vocari filius tuus* (*Luc. xv, 21*): non enim ista a te didici, ista apud te reperi. Hunc suscepit paterfamilias, et stola et annulo induit. Stola donavit eum, quia in eo integritatem charitatis restauravit; atque annulum in manu posuit, quia eum ex fide fecit operari, et per Spiritus sancti dona eum subarrhavit: et etiam calceamenta pedum reddidit, quia Ecclesiam ejus prædicatione ditavit. In cujus convivio occisus est vitulus saginatus; quia in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter (*Coloss. ii, 9*), illi factus est cibus: per hoc ostendens etiam sacramenta Dominici corporis per pœnitentiam et confessionem reddi peccatoribus baptizatis. Si enim aliter esset, Petrus post Domini ascensionem caput¹ Ecclesiæ non persuasisset Simoni in emptione Spiritus sancti spem habenti, ut pœnitentiam sumeret inde, cui pecuniam dicaverat in maledictionem (*Act. viii, 22*). Ille quoque qui incidit in latrones, ab Jerusalem descendebat, non in Ægyptum ad tenebras, non ad Idumæos sanguineos et pulvere aspersos, sed ad Jericho: qui incidit in latrones, non habitaverat cum eis. Sed licet inciderit qui prius latro non erat, non est relictus a Samaritano; sed adjutus ab eo et cura² reffectus (*Luc. x, 30-36*). Quod non fuisset, si solis non baptizatis spem veniæ reliquisset. Amicus vocatus est Lazarus, et postea mortuus, fetidus resuscitatus est et quatruiduanus (*Joan. xi, 11-14*): ostendens, quantumcumque peccet homo, etiam postquam fuerit amicus Dei, vivere poterit ejus spiritus; sed valido Dei clamore et multorum fletu foras a peccato vocabitur. Prius tolletur lapis desuper ab ipso; quia cordis duritiam projiciet ex animo, quam tollent intercessores et prædicatores labore suo. Filiam Abrahæ quam alligabat satanas, solvit Dominus reclamantibus licet Judæis: hæc filia erat et ligata, et soluta in sabbato (*Luc. xiii, 16*).

CAPUT IV. 9. *Peccatum in Spiritum sanctum male intelligunt de solis baptizatorum peccatis. Quid sit. Nec melius capiunt peccatum ad mortem. Adhuc sunt qui clamant non esse remissionem peccatorum baptizatis*

per pœnitentiam, dicentes peccatum in Patrem et Filium remitti, in Spiritum sanctum omnino non ignosci; putantes peccare in Patrem et Filium esse infidelium, et habere remissionem per Baptismum. Isti peccant absquæ Spiritu, quem non acceperunt: illi autem in Spiritum sanctum, quem acceperunt per Baptismum, qui ejus dona non retinent, et diaboli venena eligunt. Istos intelligunt nec hic, nec in futuro misericordiam consequi posse (*Matth. xii, 32*). Sed istè intellectus magis est erroris, quam sanctæ fidei. Si enim persolum Baptisma, quod iterandum non est, fit peccatorum remissio: cur adderet Dominus, *neque in futuro*? Constat autem quædam in futuro remitti, ubi non est operatio Baptismi. In futuro autem nemo baptizabitur, et a peccato liberabitur. Sicque falsa est interpretatio, quæ remissionem concedit soli Baptismo. Non itaque soli infideles peccant in Patrem et Filium, sed quicumque peccatum committunt. Sed soli peccant in Spiritum sanctum, qui impœnitentes existunt usque ad mortem. Spiritus enim sanctus, charitas est divinitatis, amor est genitoris et genitæ Veritatis, qui suam gratiam nobis tribuit sui ipsius arrham. Qui igitur peccat, et gratiam suam recuperare non amat, et nunquam curat ab eo diligi, qui totus est amor et charitas, nec ad eum tendit unde sumpsit arrham, in Spiritum sanctum peccat, et nunquam post mortem sicut nec vivens consequetur veniam: sicque nullus peccat in Spiritum sanctum, qui fugit ad ipsum. Si quis lectionis seriem, ubi hoc legitur, et verbi causam cogitaverit, etsi aliter intelligat, sinistre interpretantibus non concordat. Dicebant enim Judæi, *In Beelzebub ejicit dæmonia* (*Ibid., 24*), opus Spiritus sancti attribuentes diabolicæ potestati. Dixit ergo, *Sunt peccata quæ quoquo modo sunt ferenda, sunt blasphemæ consecuturæ misericordiam; sed blasphemare Spiritum sanctum, ut incepistis, ducet vos ad mortem. Unde postea dixit, Non potest arbor mala fructus bonos facere: quasi dicat, Convenit vitæ vestræ de Spiritu talia dicere: Arbor bona non potest fructus malos facere* (*Id. vii, 18*). Consilium est, Convertimini, et in arborem bonam transite; nec jam poteritis de Spiritu sancto talia sentire.

10. Objiciunt aliud dictum sancti Joannis, *Est peccatum non ad mortem, pro quo oret quis; est aliud ad mortem, pro quo non oret quis* (*I Joan. v, 16*): quasi pro peccatis ante Baptismum sit orandum, pro aliis non. Falluntur qui sic intelligunt. Contrarius enim esset sibi ipsi, qui pœnitentiam admonuit Ecclesiæ Pergami (*Apoc. ii, 16*). Sed sunt quædam peccata venialia, quæ oratione dominica quotidie solvuntur, cum dicitur, *Et dimitte nobis debita nostra* (*Matth. vi, 12*): et hæc, ut idem ait, non sunt ad mortem. Alia vero quæ sunt ad mortem, non sic, sed per fructus pœnitentiæ solvuntur. Qui Petrum lacrymantem suscepit, remissionem non negavit baptizatis. Jam enim audierat, *Tibi dabo claves regni cælorum* (*Id. xvi, 19*), qui licet postea Dominum negaverit, et a se amicos Christi excommunicaverit, per pœnitentiam et amarus fletus veniam recuperavit (*Id. xxvi, 70-75*). Ægrum se esse Dominus dicit, respiciens ad membra sibi unita. Quæ membra sunt, qui per Baptismi sacramentum Deo uniti sunt. In quibus cum se ægrum commemorat, non ab hominibus peccata committi negat, quæ quotidie per pœnitentiam destruit.

CAPUT V. 11. *Instant quod pœnitentia non valeat iterata. Refelluntur. Ex Dei promissis. Ex Apostoli et Ecclesiæ praxi. Peccatorum venia cur sapius necessaria. Desperatio Deo est contumeliosa. Desperare nec debet sacerdos. Adhuc instant perfidi, qui sapiunt plus quam oportet; non sobrii, sed excedentes mensuram. Dicunt enim: Etsi semel peccantibus post Baptismum valeat pœnitentia, non tamen sæpe peccantibus proderit iterata; alioquin remissio ad peccatum esset incitatio. Dicunt enim, Quis non semper peccaret, si redire semper posset? Dicunt enim Deum incitorem mali, si semper pœnitentibus subvenit: et ei placere peccata, quibus semper præstò est gra-*

¹ Ms. Cisterciensis, post Deum caput.

² Mss., vita.

tia. Errant autem. Imo constat ei peccata multum displicere, qui semper præsto est ea destruere. Si enim ea amaret, non ita semper destrueret, sed conservaret, atque ut sua munera fovèret. Semper destruit peccata quæ invenit; ne solvatur quod creavit, ne corrumpatur quod amavit. Sumunt occasionem hypocritæ isti ex factis Domini. Quem enim, inquit, cæcum bis illuminavit? quem leprosum bis mundavit? quem mortuum bis suscitavit? Non Lazarum, quem prius dilexit, non filium viduæ, quem miseris matri restituit: non filium dissipatorem legitur bis suscepisse, non filiam Abrahæ bis a dæmonio liberasse. In nulla persona iteravit factum, docens, ut aiunt, non sæpe a Domino fieri remedium. Dixit multis, *Vade, noli amplius peccare, ne quid deterius tibi confingat* (Joan. viii; 14): promittens pœnam, non amplius veniam.

12. Quod autem multos cæcos illuminaverit et diverso tempore, et multos debiles confortaverit, ostendit in diversis illis eadem sæpe peccata dimitti; ut quem prius sanavit leprosum, alio tempore illuminavit cæcum. Ideo enim tot sanavit febricitantes, tot languidos, tot claudos, cæcos et aridos, ne desperaret sæpe peccator. Ideo non scribitur aliquis nisi semel curatus, ut timeat quisque jungi peccato. Videmus adhuc quotidie in Ecclesia sæpe febricitantes, sæpe languidos, sæpe passionibus captos sæpe liberari; ut appareat toties opus miserentis, quoties confessio fit poenitentis. Quomodo enim corpus quod vilius est, et ab ipso dissimilius, sæpe sanaret: et animam digniorem¹ et redemptam, non toties liberaret? Medicum se vocat, et non sanis, sed male habentibus opportunum (Matth. ix, 12). Sed qualis esset hic medicus, qui malum iteratum nesciret curare? Medicorum enim est centies infirmum visitare, centies curare. Qui cæteris minor esset; si aliis possibilia ignoraret.

13. Memor est sui, qui promisit, *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat* (Ezech. xviii, 32). Quem enim peccatorem excludit? Et quod omnibus promisit indulgentiam, aliis promissionibus declarat: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, id est, omnis quantumcumque et quotiescumque peccator, cujuscumque ordinis, etiamsi fuerit sacerdos; confitebor et ego eum coram Patre meo* (Matth. x, 32). Nam qui invocaverit nomen Domini, id est, secundum quod vocatur Dominus, id est, qui invocaverit eum ad se serviendo, et non contradicendo, ut forsitan sæpe fecit: omnis, id est, quicumque sit ille peccator, *salvus erit* (Joel ii, 32). Omnem enim animam iste promissor saturavit bonis, etiam sedentes in tenebris et umbra mortis, nullam excipiens animam. Hunc magistrum intellexerat discipulus ille, qui Corinthios per Epistolas suas voluit corrigere, et, ut ipse testatur, ter in Litteris suis eos correxit (II Cor. xiii, 4). Oportebat enim ut quoties videbat eos cadere, toties adjuvaret eos surgere. Memor enim erat illius qui dixerat, *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis* (Joan. xx, 23). Scimus autem primos patres, et in omni tempore Ecclesiam Dei semper usque septuagies septies, quod est semper, peccata dimittere. Quam potestatem illi ab Ecclesia Dei conantur auferre.

14. Oportet enim Ecclesiam sic credere, quæ confitetur se sæpe peccare. Negant enim veritatem in se seductis esse, qui se absque peccato audent jactare: *In multis enim offendimus omnes* (Jacobi iii, 2), nec infans unius diei absque peccato super terram esse potest (Job xxv, 4). Quapropter eliminandus est ab Ecclesia iste error, qui unquam poenitentibus negat indulgentiam. Non enim inquit quid Apostolus senserit, qui dixit, *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum* (I Cor. iv, 4), sentiens etiam et justis peccata solere contingere: non se confirmabat absque peccato, qui se cognovit indissolubili vinculo charitatis Christo conjunctum. Nisi enim sciret sæpe justos ad veniam venire; quomodo dubitaret se pec-

care, qui se sciebat spiritum Dei habere, et intentione mundissima ei servire? Cur enim Dominus Petri pedes lavisset, et Ecclesiam hoc idem docuisset (Joan. xiii, 5, 15); nisi quia quotidiana est offensio, oportet quod quotidiana sit remissio? Cur autem docuisset ipse Dominus orantes dicere, *Dimitte nobis debita nostra* (Matth. vi, 12); nisi ipsè misericors perseveraret, qui nos ab hac petitione non vult deficere?

15. Nullus itaque tantum unquam possit peccare, quod poenitens velit² desperare. Quid enim aliud est desperare, quam Deum sibi comparare? Nam qui de Deo non præsumit veniam, non animadvertit plus peccato suo Dei posse clementiam. Si enim sentiret Deum magis bonum, quam se malum; quidquid in se justitiæ non inveniret, a Deo magis bono expectaret: et quidem diffidit, quia summi boni bonitatem majorem sua nequitia non sentit. Ille solus diffidat, qui tantum peccare potest, quantum Deus bonus est. Cum sit autem nullus qui hoc possit; qui timet de se malo, præsumat de meliore. Diabolus enim et omnis nequitia minor est, quam Dei misericordia. Ipse enim si posset sperare, et culpam in se sentire; quod non invenit in se, sumeret in Dei pietate. Adhuc qui diffidit, et suam nequitiam Dei benignitati comparat, finem imponit Dei virtuti, dans finem infinito, et perfectionem divinitatis auferens Deo; cui nihil deest, quod etiam excogitari non potest.

16. Non itaque etiamsi sacerdos peccaverit, desperare debet³, licet scriptum sit, *Quis orabit pro eo* (I Reg. ii, 25)? Tota namque Ecclesia, atque alius sacerdos, et omnis sanctorum ordo orabit pro eo, et ipse Christus qui pro nobis offert se Deo. Sed hoc considerandum est sacerdoti, ne facile cadat, cui in hoc gravior notatur pœna. Dicit apud se, Si plebs jejuna verbi Dei peccaverit, oportebit me ferre partem ponderis; non audebo illi importabilia imponere, et non digito ea movere (Matth. xxiii, 4): sed ego si peccaverò, quid faciam? Non sic facile evadam, me oportebit flere miseriam. Non enim est sic statutum de me, sicut de subjecta plebe. Sic sacerdos timeat peccare; sed magis, desperare.

CAPUT VI. 17. *Error præsumentium veniam sine poenitentia.* Sunt alii inimici desperationis⁴, qui adeo præsumunt et de Deo confidunt, quod quamdam sibi licentiam peccandi acquirunt, et sine poenitentia expectant veniam: quia credunt quoniam Christiani vocantur, non posse damnari, adulantes sibi, quod scriptum est, *Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit* (Joel ii, 32). Putant enim se nomen Domini invocare, quoniam possunt Christum credere, et sacramenta Ecclesiæ sumere: non verentes multos esse vocatos, paucos vero electos (Matth. xx, 16). Putant enim omnes Christianos paucos esse in multitudine Gentium et Judæorum: quare etsi omnes salventur credentes, paucorum tamen est electio in tanta multitudine. Sed si quis animadvertere voluerit, deceptos hos esse cum Ecclesia judicabit, licet confidant in Christi redemptione. Dicunt enim, Quid prodesset Christum venisse, si mali tantum sicut ante adventum suum adhuc perirent? Antequam enim fieret Deus homo, mali tantum damnabantur: et si adhuc idem esset, eum venisse quid prodesset? Multum, inquam: nam omnis bonus ante adventum Domini salvus factus est per adventum. Nemo enim infernum egredi posset, nisi a Christo perveniente in eum extrahi meruisset: neque facultas bene operandi et diabolo contradicendi tanta hominibus inesset, nisi Christus tanta pati et resurgere decrevisset. Hi neque Apostolos neque verba Domini attendunt, qui fornicatoribus et criminosis hominibus tam multipliciter et toties pœnas promittunt.

CAPUT VII. 18. *Quod Deus malis mala reddat.* Adhuc additur iniquitas priori consimilis, licet con-

¹ Forte, *debeat*.

² Mss., *posset*.

³ Mss., *sunt alii immensi desperantes, qui*

⁴ Sic Mss. At editi, *per venturum*.

⁵ Mss., *animam morte dignam et*.

traria. Desperantes enim Dei judicant misericordiam; hi condemnant justitiam, injustum Deum blasphemantes, qui reddere mala malis ignorat, et peccata eorum exaltat. Sed miror cur non credant Apostolo dicenti, *Spes non confundetur* (Rom. v, 5), qui non verentur¹ poenam, quam idem criminosis promittit. Si enim ubi minatur, verax non est; cur confidunt quod sperantibus verum dicat? Sed qui verus est in promittendo, verus est etiam in minando. Sed non est sperare, bonum pro malis expectare. Imo temerarius est, qui peccatum non abhorret. Sed cum peccat, ad poenitentiam recurrat, confidat in Domino, quem timeat justum et immunditiarum inimicum.

CAPUT VIII. 19. *Quod solum originis peccatum sine poenitentia remittatur. Invitus baptizatus. Poenitentiae jugis necessitas. Peccatum crescit neglectum: nullum respectu Dei parvum. De quibus assidue dolendum. Non omnis dolor, poenitentia. Poenitentia quid. Non est nisi de male usa libertate. Peccata lethalia. Cum itaque poenitentia efficax sit et fructifera, neminem relinquens sine venia, mortuos resuscitans: de modo et varietate ejus aliqua disseramus. Poenitentia enim baptizandis non est necessaria²; sed baptizatis de majoribus et minoribus peccatis dolendum sive poenitendum est. Per fidem enim Ecclesiae sola remittuntur peccata, quae contraxit homo in origine: ut sicut a patre peccante damnationem accepit, ita per matris Ecclesiae fidem consequatur remissionem. Sed qui per se peccavit, per dolorem proprium et per fidem Ecclesiae indulgentiam acquisivit. Haec per Baptismum ita reddunt hominem mundum et novum, ut nihil remaneat quod Deo displiceat. Sine poenitentia nulli profuit Baptismus, qui peccavit spontaneus. Si quis autem baptizaretur invitus, et in falsitate confessus; cum poenituerit, salvus erit, adjuvante fide et charitate totius matris Ecclesiae per totum orbem diffusae. Ob hoc sunt catechumeni ab Ecclesia constituti, ut dum Baptismum expectant, unde jure poeniteant, doceantur. Haec restituit hominem in libertatem arbitrii primi parentis, adhuc in abundantia virtutum constituti.*

20. Est enim poenitentia assidue peccantibus, assidue necessaria. *In multis enim offendimus omnes* (Jacobii iii, 2), quae quotidie remittuntur, si semper plorantur. *Ista*³ per sacramenta Ecclesiae et orationes semper fugantur, ut jure audiant, *Tota pulchra es, et macula non est in te* (Cant. iv, 7). Non quin fiat dico, sed manere non potest. Tanta est virtus petitionis tuae et unitatis Ecclesiae, ut quidquid extraneum acciderit, durare non possit. Licet enim speciosi sint pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona (Rom. x, 15; Isai. lxi, 7), lavatis tamen in remissionis figura excutiendus est pulvis qui contrahitur in via. Haec peccata etsi sint parva per Dei misericordiam, fiunt tamen magna in peccatoribus negligentia. Nullum enim peccatum adeo parvum, quod non crescat neglectum. Non enim considerandum est quid fecerit, sed quem offenderit: quam bonus, quam benignus, quam pius, quam propitius est, qui illum sua dulcissima pietate creavit ex nihilo, qui eum absque merito perduxit ad Baptismum, et educavit et nutrit tanquam filium: ad cujus commodum creavit caelum et terram et omnia quae in eis sunt ex nihilo, cui serviunt omnia tanquam filio, cui misit Angelum in auxilium, propter quem fortem et callidum debellavit hostem ejus antiquum, propter quem tam multiplicia pati sustinuit, ut moreretur Filius⁴, cum quo dignatur habere consortium: qui Deus majestate sua regit et gubernat omnia propter eum potestate sua. Talem patrem offendere, contra ejus voluntatem aliquid committere animadvertentibus ac se non ignorantibus quam est crudele? Unde qui se cognoscunt, sicut semper peccant, ita semper plorant; ut totam

vitam suam, quae est tentatio super terram, plorent tota vita sua.

21. *Ista autem sunt, cum aliquid citra vel ultra modum agitur. Ipsa enim bona quae per se bona sunt, aliquid contrahunt cum excedunt. Quidquid deest a perfectione, quidquid deficit ab homine, quidquid nostrum est, plorando delendum¹ est. Quidquid aliquo modo agitur, non mundissima intentione, quidquid aliquo modo operamur, et non tamen purissimo Dei amore, non est liberum a fragilitatis operatione. Quicumque tam miserum esse ut hominis est dilexerit, et qui ejus fragilitatem non abhorruerit, sed omnino sibi reservaverit, et suum esse nunquam nisi propter acquirendum verum esse quod Deus est toleraverit, addit operi divino procul dubio dolendum. Et qui se cognoscit quid est, diligat hoc solum quod spectat ad illum qui est. Si quis enim sapienter cogitat, quid turpissimae fragilitati ab ipsa conditione inhæreat, quam foedus et turpis sit in carne, quam mutabilis in mente; hoc solum in se diligit, quia tale eum ad Deum ducet. Quidquid etiam boni facimus, si id melius facere possemus, a nobis est quod in culmine boni non sumus. Si quid boni novimus, et minus aliquo modo operamur, non omnino a nostra operatione est alienum. *Ista assidua, et quodam modo quasi necessaria, assidua laventur confessione, assidua restaurentur compunctione². Surgamus purissimi ad purissimam perfectionem; ne istis quae parva sunt multiplicatis, quasi quadam scabie patiamur corrumpi et collidi: ne pinguedine charitatis imminuta sinamur macie affligi, et tortura immundae conscientiae macerari. Semper tendamus in melius, semper in puritatem Baptismi tendentes, et eam summo opere conservantes: ut cum de hac vita exhibimus, ad eum qui mundissimus est, mundi perveniamus, et sine mora ab eo suscipiamur.**

22. *Doleamus esse exsules a patria, doleamus vivere in corruptibili materia. Hic dolor magis ex desiderio, quam ex vindicta sit³. (Unde differt a poenitentia. Poenitentia enim est quaedam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commisisse. Qui autem dolet quod detinetur in mortali corpore, desiderat quod amat, plorans quod tardat. Omnis poenitentia est de male usa libertate. Iste vero dolor magis in necessitate est. Nullum autem peccatum est necessarium. Ipsum autem peccatum originis ob hoc est malum, quia fuit in Adam spontaneum. Illius enim voluptas male usae libertatis punitur in nobis; non quia necessarium, sed quia fuit spontaneum. Nihil enim a nobis quaeritur, quod commissemus; nihil a nobis exigitur nunc, quod fecissemus. Relinquitur in filiis opus paternae voluptatis. Requirit diabolus filios in servitute, quorum patris emit libertatem.) Iste dolor factus est, non ex conscientia peccatrice, sed ex operante charitate; non puniens malum, sed augmentans bonum; non impatienter habitus, sed ex desiderio susceptus. In hoc desiderio erat Andreas, qui in cruce positus a Domino requirebat, Tempus est ut commendes terrae corpus meum. Volebat enim eum plebs de cruce deponere. Ipse autem coepit Dominum rogare, Ne me permittas, Domine, descendere vivum, sed tempus est ut commendes terrae corpus meum: tam diu enim jam portavi, tam diu super commendatum vigilavi, et laboravi, quod vellem jam⁴ ipsa obedientia liberari, et isto gravissimo indumento exspoliari. Recordor quantum in portando onerosum, in fovendo infirmum, in coercendo laetum⁵, in domando superbum laboravi. Scis, Domine, quoties a puritate contemplationis me retrahere conabatur, quoties a dul-*

¹ Alias, qui negant.

² Ms. Augustinensium, et baptizandis est necessaria.

³ Ms. Vaticanus, ita.

⁴ Alias, ut moreretur Filium.

¹ Alias, dolendum

² Mss., jubilatione.

³ Forte, fit.

⁴ Ms. Augustinensium, quod tunc; omisso ante, nunc.

⁵ Editi addunt, ab.

⁶ Alias, lentum.

cissimæ quietis somno me excitare contendebat, quantum et quoties dolorem ingerebat. Qui igitur tam diu, pater benignissime, pugnanti restiti, et tua ope superavi et vici, a te pio et justo remuneratore posco, ne mihi ultra commendes, sed depositum reddo. Commenda alii quem illud ultra non impediatur¹; et resurrecturum servet et reddat, ut et ipsum quoque meritum sui laboris recipiat. Terræ me commenda, ut me amplius vigilare non oporteat, et libere ad te fontem indeficientis gaudii tendere anxiantem me non retrahat, nec impediatur. Hic dolebat jam non esse cum Domino, nec poenitebat commendatum resurrexisse Domino. Sic itaque non omnis dolor est poenitentia. Sunt etiam peccata alia, quæ omnino eripiunt vitam, nisi succurrat poenitentia. *Non enim omnis qui dicit, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum.* Quare agenda est poenitentia, ut deleantur crimina.

CAPUT IX. 23. *Poenitentia quæ sterilis, quæ utilis. Ne dimidiata sit. Sine amore Dei nemo invenit gratiam.* Sed quoniam poenitentia non omnis est bona, dicamus aliqua quæ separant veram a falsa, sterilem a fructifera. Sunt enim quos peccasse poenitet propter præsentia supplicia. Displicent enim latroni peccata, quando operantur poenam. Deficit vindicta; revertitur ad crimina. Ista poenitentia non ex fide procedens, nec charitate² vel unitate, sterilis manet et sine misericordia. Hæc non purgat conscientiam, nec lavat crimina. In hac nulla est spes veniæ, nulla exspectatio indulgentiæ. Huic concordant qui confitentur inviti, non amore boni, sed ut fugiant damnum vel incommodum sæculi. Serviunt mundo quem amant, quærent suam gloriam quam anhelant, recipiunt mercedem quam exspectant. Si quis tali poenitentia securus exstiterit, et ad veram de ista non contenderit, deceptus et miser æternaliter peribit. Utilis ergo erit poenitentia, si sit spontanea; Dominum quærens quem amisisse doléat, ad illum anxians præter quem non est vita.

24. (a) Sunt plures quos poenitet peccasse, sed non omnino, reservantes sibi quædam in quibus delectentur; non animadvertentes Dominum simul surdum et mutum a dæmonio liberasse (*Matth. xii, 22*): per hoc docens nos nunquam nisi de omnibus sanari. Si enim vellet peccata ex parte reservari, habenti septem dæmonia, proficere potuit sex expulsis. Expulit autem septem, ut omnia crimina simul ejicienda doceret. Legionem autem ab alio ejiciens (*Luc. viii, 30*), neminem reliquit ex omnibus qui liberatum possideret: ostendens quod si etiam peccata sint mille, oportet de omnibus poenitere. Laudatus est enim Dominus, quando ejecto dæmonio locutus est mutus. Nunquam aliquem sanavit, quem omnino non liberavit. Totum enim hominem sanavit in sabbato, quia et ejus corpus ab infirmitate, et animam ab omni contagione liberavit: indicans poenitentem oportere simul dolere de omni crimine orto in anima et in corpore. Scio enim Deum inimicum omni criminoso: quomodo ergo qui crimen reservat, de alio reciperet veniam? Sine amore Dei consequeretur indulgentiam, sine quo nemo unquam invenit gratiam. Hostis enim Dei est, dum offendit perseveranter. Quædam enim impietas infidelitatis est, ab illo qui justus et justitia est dimidiam sperare veniam. Jam enim foret sine poenitentia invenire³ gratiam. Poenitentia enim vera ad Baptismi puritatem, poenitentem conatur adducere. Recte enim poenitens quidquid sordis post purificationem contraxit, oportet quod abluat saltem lacrymis mentis. Sed satis durus est, cujus mentis dolorem oculi carnis nequeunt declarare. Sed sciat se culpabiliter esse

durus, qui deflēt damna temporis vel mortem amici, et dolorem peccati lacrymis non ostendit. Non itaque est ut quis excuset se quod non habet fontem lacrymarum, qui lacrymis ostendit dolorem temporalium rerum.

CAPUT X. 25. *Confitendi ore proprio præceptum. Misericordiam habet cum justitia. Sacerdotum potestas. Quibus ad sacras confessiones utendum. De confessione non sacerdoti.* (a) Quem igitur poenitet, omnino poeniteat, et dolorem lacrymis ostendat: repræsentet vitam suam Deo per sacerdotem, præveniat judicium Dei per confessionem. Præcepit enim Dominus mundandis, ut ostenderent ora sacerdotibus (*Luc. xvii, 14*): docens corporali præsentia confitenda peccata, non per nuntium, non per scriptum manifestanda. Dixit enim, Ora monstrate; et omnes, non unus pro omnibus. Non alium statuas nuntium, qui pro vobis offerat munus a Moyse statutum (*Levit. xiv, 2*): sed qui per vos peccastis, per vos erubescatis. Erubescencia enim ipsa partem habet remissionis: ex misericordia enim hoc præcepit Dominus, ut neminem poeniteret in occulto. In hoc enim quod per se ipsum dicit sacerdoti, et erubescenciam vincit timore Dei offensi, fit venia criminis: fit enim per confessionem veniale, quod criminale erat in operatione; et si non statim purgatur, fit tamen veniale¹, quod commiserat mortale. Multum enim satisfactionis obtulit, qui erubescencie dominans, nihil eorum quæ commisit, nuntio Dei denegavit. Deus enim qui misericors est et justus, sicut conservat misericordiam in justitia, ita et justitiam in misericordia. Opus enim est misericordie, peccanti peccata dimittere. Sed oportet ut justus miseretur juste. Oportet enim ut non solum quid, sed in quo doleat consideret, si dignus est, non dico justitia, sed misericordia. Justitia enim sola damnat. Sed dignus est misericordia, qui spirituali labore petit gratiam. Laborat enim mens patiando erubescenciam. Et quoniam verecundia magna est poena, qui erubescit pro Christo, fit dignus misericordia. Unde patet quod quanto pluribus confitebitur in spe veniæ turpitudinem criminis, tanto facilius consequetur gratiam remissionis. Ipsi enim sacerdotes plus jam possunt proficere, plus confitentibus parcere: quibus enim remittunt, remittit Deus: Lazarum enim de monumento jam suscitatum obtulit Dominus discipulis solvendum (*Joan. xi, 44*), per hoc ostendens potestatem solvendi concessam sacerdotibus. Dixit enim, *Quodcumque solveritis super terram, erit solutum et in cælis* (*Matth. xviii, 18*): hoc est, Ego Deus; et omnes ordines cœlestis militiae, et omnes sancti in mea gloria laudant vobiscum, et confirmant quos ligatis et solvitis. Non dixit, Quos putatis ligare et solvere; sed, in quos exercetis opus justitiæ aut misericordie. Alia autem opera vestra in peccatores non cognosco. Quare qui confiteri vult peccata, ut inveniat gratiam, quærat sacerdotem scientem ligare et solvere: ne cum negligens circa se exstiterit, negligatur ab illo qui eum misericorditer monet et petit, ne ambo in foveam cadant, quam stultus evitare noluit. Tanta itaque vis confessionis est, ut si deest sacerdos, confiteatur proximo. Sæpe enim contingit, quod poenitens non potest verecundari² coram sacerdote, quem desideranti nec locus nec tempus offert. Et si ille cui confitebitur potestatem solvendi non habet, fit tamen dignus venia, ex desiderio sacerdotis, qui socio confitetur turpitudinem criminis. Mundati enim sunt leprosi, dum ibant ostendere ora sacerdotibus, antequam ad eos pervenirent (*Luc. xvii, 14*). Unde patet Deum ad cor respicere; dum ex necessitate prohibentur ad sacerdotes pervenire. Sæpe quidem eos quærent sani et læti: sed dum quærent et

¹ Mss., *in illo ultra non impediatur.*

² Alias additur hic, *munita.*

³ Ms. Vaticanus, *jam enim si ne vera poenitentia inveniret.* Gratianus, *navi quomodo sine vera poenitentia inveniret.*

(a) De Poen. dist. 5, cap. *Sunt plures.* 4 Sent. dist. 15, cap. *Satis.* Petr. Bles. lib. de Confess.

¹ Apud Gratianum, *vitale.*

² Sic Mss., cum Gratiano et Magistro. At editi, *confiteri.*

(a) De Poen. dist. 1, cap. *Quem poenitet.* 4 Sent. dist. 17, cap. *Sed quod.* De Poen. dist. 6, cap. *Qui vult.* 4 Sent. dist. 17, cap. *Nunc.*

antequam perveniant ad eos, moriuntur. Sed Dei misericordia est ubique, qui et justis novit parcere, etsi non tam cito, sicut si solverentur a sacerdote. Qui igitur omnino confitetur sacerdoti, meliori quam potest confiteatur.

CAPUT XI. 26. *Privata confessio quando sufficiat. Publica quando requiratur, et unde ei meritum.* Si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiam sacerdotis, ut grata sit oblatio muneris. Nam in resurrectione filiae principis pauci interfuerunt qui viderent. Nondum enim erat sepulta, nondum extra portam civitatis delata, nondum extra domum in notitiam deportata. Intus resuscitavit, quam intus invenit, relictis solis Petro et Joanne et Jacobo et patre et matre puellae (Luc. viii, 51), in quibus figuraliter continentur sacerdotes Ecclesiae. Quos autem extra invenit, animadvertendum est quomodo suscitavit. Flebat autem turba post filium viduae; flevit Martha et Maria supplicantes¹ pro fratre, flebat et turba quae Mariam fuerat secuta, lacrymis Mariae admonita (Joan. xi, 39): in quo docemur publice peccantibus non proprium, sed Ecclesiae sufficere meritum. Sic itaque mortuus jaceat, sicque se mortuum ostendat, publice mortem suam praedicando, publice fructus poenitentiae ostendendo, ut turba pleret amissum, et defleat quem dolet mortuum. Istis lacrymis movebitur Dominus, qui reddet matri unicum filium suum (Luc. vii, 12). Si minus perseveraverit, si se mortuum per fructus poenitentiae non declaraverit; tanto plus oportet addere, unde lacrymas excitet², non solum Marthae, sed etiam Mariae. Tantum se affligat, tantum se dolere et se mortuum sentire ostendat, ut audientes et contemplantes plorando orent veniam, quorum fletum imitetur Ecclesia. Qui enim multos offendit peccando, placare multos oportet satisfaciendo: ut Ecclesia prius offensa per culpam, in conversione flectatur in misericordiam, trans pro ipso quem defunctum dolebat, unde Deus flectetur ad veniam, qui prius adhibuit misericordiam.

CAPUT XII. 27. *Extra Ecclesiam non valet poenitentia.* (a) Laboret itaque poenitens in Ecclesia esse, et ad Ecclesiae unitatem tendere. Nisi enim unitas Ecclesiae succurrat, nisi quod deest peccatori, sua opitulatione compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui. Credendum est enim, et pietas fidei ex postulat credere, quod omnes elemosynae totius Ecclesiae et orationes et opera justitiae et misericordiae succurrant recognoscenti mortem suam ad conversionem suam. Ideoque nemo digne poenitere potest, quem non sustineat unitas Ecclesiae. Ideoque non petat sacerdotes per aliquam culpam ab unitate Ecclesiae divisos. Judas enim poenitens ivit ad Pharisaeos, reliquit Apostolos: nihil invenit auxilii, nisi augmentum desperationis. Dixerunt enim, *Quid ad nos? tu videris* (Matth. xxvii, 4). Si peccasti, tibi sit: non tibi succurrimus, non peccata tua charitative suscipimus, non comportanda promittimus, non qualiter deponas onus docemus. Quid enim nobis et misericordiae, qui nec opera sequimur justitiae? Isset ad fratres³; isset ad illos qui oraverant pro socrum Petri febricitante (Marc. i, 30), qui Chanaanam improbam misericordissime obtulerant (Matth. xv, 23): interrogasset Petrum pro se lacrymas effundentem (Luc. xxii, 62): non fugisset Mariam et Martham, quae vitam Lazaro impetraverant (Joan. xi, 1); non turbam plorantem, quae unicum filium adquisierat viduae (Luc. vii, 12). Ivit ad divisos; et divisus periit. Hanc unitatem omnis boni sensit operatricem qui dixit, *Vinea fuit pacifico in ea quae habet populos* (Cant. viii, 11). Nisi enim in Ecclesia universali populos se continentes⁴ cognosceret, se vineam non praesumeret. Scit enim et experi-

¹ Apud Er. Lugd. et Ven., *supplicans*. M.

² Editi, *lacrymis excitetur*.

³ Editi: *si isset, si isset ad fratres*. Glossa; *ire debuisset ad fratres*.

⁴ Forte, *continente se*.

(a) De Poen. dist. 6, cap. *Qui vult*. 4 sent. dist. 17, cap. *Nunc*.

mento cognoscit, utpote qui pro omnium salute laboraverat, se absque auxilio Ecclesiae stare non posse. Non enim est parvum, cum omne bonum succurrit, sive in caelo, sive in terra constitutum. Hoc amittens per excommunicationem, nisi recuperet per sanctae matris unitatem vel pietatem, quomodo unquam poterit digne poenitere? Quomodo Deum benevolum poterit invenire, qui ejus sanctissimam sponsam et matrem et filiam et sororem non dubitavit offendere, et ejus auxilium omnino contemnere?

CAPUT XIII. 28. *Qualiter, quamdiu et unde dolendum.* (a) Ex fide poeniteat, credat hanc esse medicinam, omnes fructus suae poenitentiae parvos habeat, nunquam sufficiat, semper doleat, semper de Domino ante quem peccavit erubescat, dolorem cum vita finiat. Nam si Apostolus etiam peccata per Baptismum dimissa continue plorat; nobis etiam super fundamentum Apostolorum positus, quid praeter plorare restat? quid, nisi semper dolere in vita? Ubi enim dolor finitur, deficit et poenitentia. Si autem poenitentia finitur, quid relinquitur de venia? Tandem enim gaudeat et speret de gratia, quamdiu sustentatur a poenitentia. Dixit enim Dominus, *Vade, et amplius noli peccare* (Joan. viii, 11). Non dixit, ne pecces; sed, nec voluntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo servabitur, nisi dolor continue in poenitentia custodiatur? Hinc semper doleat, et de dolore¹ gaudeat, et de doloris poenitentia, si contigerit, semper doleat. Et non sit satis quod doleat, sed ex fide doleat, et non semper doluisse doleat.

CAPUT XIV. 29. *Quae deflenda et confitenda, ubi de circumstantiis peccatorum.* Qui peccans in uno fiat omnium reus. (b) Consideret qualitatem criminis, in loco, in tempore, in perseverantia, in varietate personae, et quali hoc fecerit tentatione, et in ipsius vitii multiplici executione. Oportet enim poenitere fornicantem secundum excellentiam sui status aut officii, et secundum modum meretricis, et in modo operis sui, et qualiter turpitudinem suam peregit. Si in loco sacro, aut cui debuit excellentiam fidei, ut sunt domus dominorum et aliorum multorum; si in tempore orationi constituto, aut in festivitate sanctorum, et in tempore jejunii: consideret quantum perseveraverit, et defleat quod perseveranter peccaverit, et quanta victus fuerit impugnatione. Sunt enim qui non solum non vincuntur² sed ultro se offerunt peccato: nec expectant tentationem, sed praeventunt voluntatem, et pertractant secum quam multiplici actione vitii delectabiliter peccent. Omnis ista varietas confitenda est ei deflenda; ut cum cognoverit quod peccatum est multum, cito inveniat Deum propitium. In cognoscendo augmentum peccati, inveniat se cuius fuerit aetatis, cuius sapientiae, cuius ordinis, et statum omnem alterius non peccantis. Immoretur in singulis istis, et sentiat modum criminis: purgans lacrymis omnem qualitatem vitii, defleat virtutem qua interim caruit. Dolendum est enim, et dolore purgandum, non solum quia peccavit, sed etiam quod se virtute privavit qua interim caruit. Nam licet speret se consecuturum veniam, dolere tamen potest quia non promeruit unde remunerari confidat. Anxiatur et doleat quod modo effugiens de praeteritis poenam, miser non inde expectet gloriam: cuius omne tempus quoniam brevissimum est, debuit decertavisse ad consequendum praemium. Defleat etiam quoniam in uno offendens, factus est omnium reus. Ingratus enim exstitit, qui plenus virtutibus Deum omnino non timuit. In hoc enim quisque peccator fit culpabilior, quo est Deo acceptior. Ideo enim Adam plus peccavit, quia omni bono abundavit. Etiam alio modo offendens in uno, reus est omnium:

¹ MSS. *et dolere*.

² MSS: *Sunt non solum qui vincuntur*.

(a) De Poen. dist. 5, cap. *Si Apost.*

(b) De Poen. dist. 5, cap. *Consideret*. 4 sent. dist. 16, cap. *In perfectione*. Vid. Petr. Bles. de Confess.

quia omnis virtus detrimentum patitur ab uno vitiō. Nam si quis cadit in avaritiam, largitatem destruit, et castitatem minoravit. Amore enim pecuniæ vel violaret castitatem, vel saltem minus amaret. Si enim propter Deum tanta adhuc castitas inest, ut nolit eam perdere: saltem minori gaudio, minori affectu tuetur eam, ubi videt inde procedere damnum pecuniæ. Sicque et in aliis quæ etiamsi non expellantur, tamen per conceptionem unius vitii vel satis vel parum minuantur, vel intensione deteriorantur: unde omnis virtus cuicumque crimini est deslenda, et de omnibus indulgentia est petenda. Animadvertere etiam oportet, et animadvertendo deslere animam proximi, quam fornicator Deo eripuit, vel eripiam in malo confirmavit: etiam quod exemplum exstitit mali in operatione sui criminis, cui magis profuisset, si aliis fuisset causa conversionis. Gemat itaque aliorum vitam in sua corruptam, vel incorruptam non conservatam¹, et commodum proximi quod dedisset exemplo boni. Doleat de tristitia, quam peccando bonis intulit, et de lætitia quam eis non adhibuit. Et non solum cogitet quid et qualiter fecerit; sed quam injuste Deum, ut diximus, peccando offenderit. Timeat illam Veritatis sententiam, *Non potestis duobus dominis servire* (Matth. vi, 24). Timeat ergo, ne omnia bona quæ fecit, dum in uno peccato perseveraverit, ex contaminatione mali² perdiderit: ut qui servivit diabolo per crimen, Dei quam obtulit amiserit servitutem³. Pium est tamen credere, ut recepta Dei gratia, quæ in eo destruit mala priora, etiam remuneret bona: ut cum destruxerit quod suum non invenit, amet et diligat bonum quod etiam in peccante plantavit.

CAPUT XV. 50. *Pœnitens qualiter affectus esse debeat. Non confiteri dimidiate uni, dimidiate alteri. Ab altari se sequestrare. A ludis se cohibere. Pœnitentiæ fructus.* (a) In omnibus dolens, aut sæculum derelinquat, aut saltem illa quæ sine admixtione mali non sunt administrata, ut mercatura, militia; et alia quæ utentibus sunt nociva, ut administrationes sæcularium potestatum, nisi his utatur ex obedienciæ licentia. Ponat se omnino in potestate iudicis, in iudicio sacerdotis, nihil sibi reservans sui, ut omnia eo iubente paratus sit facere pro recipiendâ vita animæ, quæcumque faceret pro vitanda corporis morte; et hoc cum desiderio, quia vitam recuperat infinitam ut Deus. Cum gaudio enim debet facere immortalis futurus, quæ faceret pro differenda morte moriturus. Semper deprecetur Deum, certus de venia, quam⁴ omnibus modis et sine lædio dubius rogaret potestatem terrenam. Abstineat a multis licitis, qui in libertate arbitrii commisit illicita. Semper offerat Deo mentem et cordis contritionem, deinde et quod potest de possessione. Tunc quod offert securus offerat. *Respexit Dominus ad Abel et ad munera ejus: sed prius ad Abel dicit, quam ad munera.* Sumens enim mentem quam cognovit humilem ac puram, remuneravit ejus largitatis munera. *Ad Cain vero non respexit, nec ad munera ejus* (Gen. iv, 4, 5). Mentem enim ejus quam viderat, quoniam non cognovit humilem, ejus munera non recepit. In iudicio itaque cordis consideranda est cleemosyna tribuentis. Nec jam considerandum est quantum, sed qua mente, qua affectione dat quod potest. Vidua enim duobus quæ habuerat minutis larga (Luc. xxi, 2), plus omnibus misit. Qui igitur vult peccata sua redimere temporalium oblatione, caveat ut prius mentem offerat.

51. Cautus sit pœnitens ne verecundia ductus dividat apud se confessionem, ut diversa diversis sacerdotibus velit manifestare. Quidam enim uni celant,

¹ Mss., vitam non conservatam vel corruptam in sua, et commodum, etc.

² Alias, communicatione mala.

³ Gratianus, Deo quas obtulerit, amiserit virtutes.

⁴ Alias, qui.

(a) 4 Sent. dist. 15, cap. Quibusdam. Petr. Bles. de Confess. 4 Sent. dist. 16, cap. In perfectione.

quæ alii manifestanda reservant: quod est se iudicare, et ad hypocrisim tendere, et semper venia carere, ad quam per frustra totam putant pervenire¹. Caveat præterea quem vera delectat pœnitentia, non prius ad Domini corpus accedat, quam confortet bonâ conscientia. Sed in hac separatione tremendum Dei iudicium cogitet, ubi magis terribilis sententia peccantes² separabit in ignem. Gemat quod nondum audet sumere quem multum desiderabat cibum salutarem. Isti sunt digni fructus pœnitentiæ, animam captivam elaqueantes, et in libertatem servantem. Cohibeat se præterea a ludis, a spectaculis sæculi, qui perfectam vult consequi gratiam remissionis. Nam Dina si se cohibuisset, si inter suos remansisset, ab extraneo raptore corrupta non fuisset (Gen. xxxiv, 1). Tanto igitur magis sibi caveat et cohibeat se anima quæ sæpe vel semel rapta est et corrupta: timeat jam docta experimento, quod ignorat virgo. Eligat quem imitetur, non sequatur quem animus suus damnat: scilicet enim iudicat, qui fructus pœnitentiæ non habentem a se non elongat; laudat enim et amat quos digne fructificare non ignorat. Quærat fructus dignos, etsi non dignos pœnitentiæ. Sunt enim digni fructus virtutum fructus, qui non sufficiunt pœnitentibus. Pœnitentia enim graviores expostulat fructus, ut sic pacetur Ecclesia; ut pacata dolore et gemitibus, mortuis inipetret vitam.

CAPUT XVI. 52. *Excusationes fuites in peccatis. Conditio aut natura. Dei ordinatio. Gratia defectus, aut efficacia divinæ voluntatis. Qui Deus peccatum nolit; nec tamen cohibeat. Quid homini præstet ut gratiam servet.* Sentiat culpam suam esse, nec velit se excusare, ne augeat crimen, ut Adam, cui non sufficiebat peccasse; sed ampliavit crimen culpando uxorem, et culpam transferens in auctorem. Istud peccatum multoties incurritur, sed neglectum ignoratur. Non itaque peccantes dicamus, Non aliud potui, cum me constitui furem, quia Deus fecit me pauperem. Nec mirum si deditus sum fornicationi, quia talis creatus sum naturæ et fragilitatis: fragilitas enim, non voluntas, cogit me committere criminalia. Errat enim qui sic fallitur. Natura enim talis est, ut possit quisque resistere malo, cui se subicit ex arbitrio. Sunt autem qui defendunt culpam in Dei providentia, reputantes Dei ordinationi et necessitati, quod relictum est voluntati et arbitrii libertati. Scivit enim Deus quid facturus esset qui peccavit: sed non ordinavit peccatum, qui nullum relinquit impunitum. Ordinavit pœnam amantibus culpam. Ignis enim opus est iustitiæ, non misericordiæ, ut habeant unde dolent; qui gaudere³ non amant. Non ordinavit peccare, qui peccatum voluit curare⁴; sed permisit libertati, quod peccator donavit necessitati. Si enim non posset peccare, unde deberet qui totus est iustitia eum remunerare? Ideo enim non sanctificat animalia muta, quia nulla possunt committere crimina. Angeli quoque qui perstiterunt, si liberi non fuissent, unde coronarentur? Potuerunt enim peccare, quorum similes ceciderunt. Licet misericorditer cuncta crearet⁵, iustitiam tamen in misericordia qui iustus est custodire oportuit. Sed dicit qui non sentit culpam suam, Nihil boni possum habere, nisi inspirante gratia; nihil enim sine ea possum facere. Si ipse itaque me non conservat, ego qui ex me nihil possum, quam habeo culpam? Si ego sine eo possem vitare crimen, me sentirem culpabilem. Adhuc, Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in celo et in terra: quid itaque culpæ in me est, si non vult salvare? Multum, inquam. Licet enim nihil consequi possis sine misericordia illa quam repellis; potes tamen liberè tenere gratiam, quam retinendo potes, si tamen placeat, evitare culpam. Deus enim

¹ Mss., quam per frustra datam putant invenire.

² Ms. Augustinensium, pœnitentes. Gratianus, impœnitentes.

³ Forte, nunc.

⁴ Ms. Augustinensium, noluit creare.

⁵ Alias, creaverit.

qui semel incoepit benefacere, nisi, quod omnino nostrum est, derelinquamus ejus beneficium, qui pius est inspirando, cogitur ex necessitate justæ misericordiae neminem prius posse relinquere. Non enim sui est relinquere, nisi relinquentem. Idcirco enim culpa nostra est, quia fugamus gratiam quam possumus habere perpetuam: semper invita recedit, et nunquam aliquem spontanea deserit. Cui tamen sententiæ non contradicit, sed (a) omnia quæcumque voluit fecit. Creavit enim quicquid voluit, nec plus creavit quam voluit. Vult tamen in unoquoque bonum, et in nullo malum: sed sic vult, ut homo quem non vult peccare, non desit esse homo. Non tamen vult ita hominem non peccare, ut eum velit bovem statuere: non enim haberet quem remuneraret, nec cui fulgorem suæ claritatis infunderet, nec quem cohæredem statueret, nec in quo imaginem et similitudinem suam inveniret. Nec illius, qui totus est justitia, fuit aliquem sic formare, ut non posset peccare, nisi hoc promeretur in humana libertate. Vult fieri bonos salvo utriusque esse, ut ipse remaneat Deus, et ipse homo. Si enim formaret hominem sine libertate, contra justitiam faceret quæ Deus est: si auferret libertatem, humana dignitas non remaneret. Voluit itaque non peccare hominem, sed humanam naturam non amittere. Sic itaque pius est, qui nostram vult salutem: et non est impotens, qui hoc vult salvo utriusque jure. Justus enim est rex, et jus cujusque tueri oportet. Præsto enim semper est gratia, quæ nunquam deficit, nisi prius expulsa. Continue et necessario quod suum est inspirat, si est qui recipiat: et expulsa revertitur per poenitentiam. Ut non pereat creatura, quam pietate sua liberam creavit et libertate ditatam, in auxilium gratiæ relinendæ, quæ semper præcedit omnem creaturam, fecit ut libere serviret. Ad hanc protegendam, ad hanc non expellendam addidit Angelos et omnes spiritus beatos, addiditque¹ omnes in æterna vita collocatos, addidit in carne vivos, et totam sanctam Ecclesiam omnibus in omni suo bono succurrentem: et, quod maximum est, Filium suum misit in auxilium, quem tanta pro nobis pati decrevit, et interpellatorem constituit continuum, quem direxit ut inspirationem suæ pietatis (præter quam nihil creavit, neminem salvavit) non expellamus, non fugiamus, non fastidiamus, sed omnibus adjuvantibus firmiter et cum gratiarum actione teneamus. Sic culpa nostra est, non creaturarum in auxilium nobis tributarum, non auctoris nihil injuste, sed pie volentis, et in omni voluntate sua omnipotentis. Qui itaque in confessione ista animadvertit, aut saltem contra ista culpam suam non defenderit, per poenitentiam consequetur veniam. Hæc est vera poenitentia, quæ sic est fructifera: quam nobis concedat qui totus est vera misericordia.

CAPUT XVII. 33. *Poenitentia sera. Quæ vera et quam rara.* (b) Nullus itaque expectet quando jam non potest peccare. Arbitrii enim quærat libertatem, ut delere possit commissa, non necessitatem. Qui itaque prius a peccatis relinquitur, quam ipse relinquat, ea non libere, sed quasi necessitate condemnat. Licet enim latro veniam meruisset in fine de omni suo crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi et perseverandi auctoritatem. Tunc enim baptizatus est, qui tunc primum in cruce Christum confessus est (Luc. xxii, 43). Poenitentia enim si in extremo vitæ hiatu advenerit, sanat et liberat in ablutione Baptismi: ita quod nec purgatorium sentiunt qui in fine baptizantur; sed ipsi ditati bonis sanctæ matris Ecclesiæ, recepturi sunt multiplex bonum in vera beatitudine. Illi autem qui cum potuerunt, nunquam converti voluerunt, confitentes cum jam peccare nequeunt, non sic facile acquirunt quod volunt. Oportet enim peccatorem, ut in poenitentia fructificet, ut mortuo vitam impetret. Scriptum est enim, sine charitate neminem

salvum esse (I Cor. xiii, 2). Non itaque in solo timore vivit homo. Quem ergo sero poenitet, oportet non solum timere Deum judicem, sed et justum diligere: non timeatur pro pœna, sed ametur pro gloria. Debet enim dolere de crimine, et de omni ejus prædicta varietate. Quod quoniam vix licet, de ejus salute Augustinus¹ potuit dubitare. Credo quod ille² qui dixit, *Quacumque hora peccator ingemuerit et conversus fuerit, vita vivet* (Ezech. xxxiii, 12); dixit conversum, non tantum versum vivere. Versum quidem puto qui dolet de crimine; conversum, qui dolet de omni ejus quam exposuimus varietate. Vertitur a peccato, qui jam vult dimittere peccatum: convertitur, qui jam totus et omnino vertitur, qui jam non tantum pœnas non timet³, sed ad bonum Deum⁴ festinat tendere. Quæ conversio si contigerit alicui etiam in fine, desperandum non est de ejus remissione. Sed quoniam vix vel raro est tam justa conversio, timendum est de sero poenitente. Quem enim morbus urget, et pœna terret, ad veram vix veniet satisfactionem, maxime cum filii quos illicite dilexit præsentibus sint, uxor et mundus ad se vocent. Multos solet serotina poenitentia decipere. Sed quoniam Deus semper potens est, semper potest etiam in morte juvare quibus placeat. Cum itaque opus sit non hominis, sed Dei fructifera poenitentia; inspirare eam potest quodcumque vult sua misericordia, et remunerare ex misericordia quos damnare potest ex justitia. Sed quoniam multa sunt quæ impediunt et languentem retrahunt, periculosissimum est et interitui vicinum, ad mortem protrahere poenitiæ remedium. Sed magnum est cui Deus tunc inspirat. Si quis est igitur qui veram tunc quærat poenitentiam, expectet Dei clementiam⁵, majorem sentiens Dei bonitatem sua nequitia.

CAPUT XVIII. 34. *Igni purgationis obnoxia sera poenitentia. Pœnæ æternæ justæ.* (a) Sed etiamsi conversus vita vivat, et non moriatur: non tamen promittimus quod evadat omnem pœnam: nam prius purgandus est igne purgationis, qui in aliud sæculum distulit fructum conversionis. Hic autem ignis etsi æternus non fuerit, miro tamen modo est gravis: excellit enim omnem pœnam quam unquam passus est aliquis in hac vita. Nunquam in carne tanta inventa est pœna (licet mirabilia passi sint martyres tormenta, et multi nequiter iniqui), quanta sæpe sustinuerint supplicia. Studeat ergo sic quisque delicta corrigere, ut post mortem non oporteat pœnam tolerare. Quædam enim peccata sunt, quæ sunt mortalia, et in poenitentia fiunt venialia⁶, non tamen statim sanata. Sæpe quidem æger moreretur, nisi medicaretur, nec statim sanatur: languet victurus, qui erat moriturus. Qui autem impoenitens moritur, omnino moritur, et æternaliter cruciatur. Qui enim impoenitens finitur, si semper viveret, semper peccaret; at Dei est miserentis quod operatur finem peccantis: ob hoc etiam sine fine torquetur. Quia nunquam ditatur virtute⁷, semper plenus iniquitate, semper sine charitate, torquetur sine fine. Omnia ista mala devitat poenitentia, quæ dolorem semper expetit in pœna.

CAPUT XIX. 35. *Poenitiæ etymon.* (b) Continue enim dolendum est de peccato, quod declarat ipsa dictionis virtus. Poenitere enim est, pœnam tenere: ut semper puniat in se ulciscendo, quod commisit peccando. Pœna enim proprie dicitur læsio,

¹ Abest a Mss., vox, Augustinus.

² Sic Mss. At editi: *Credo quidem illi.*

³ Mss. omittunt, non.

⁴ Gratianus, sed ad bonum Domini.

⁵ Gratianus: *Si quis est enim qui per veram poenitentiam expectat Dei clementiam, sentiet majorem, etc.* At Mss.: *Sed magnum est cui Deus tunc inspirat veram poenitentiam quando expectat Dei misericordiam, majorem sentiens, etc.*

⁶ Mss. et Gratianus, vitalia.

⁷ Mss., quia virtute privatur.

(a) 4 Sent. dist. 20, cap. Si vero.

(b) De Poen. dist. 2, cap. Poenitentes. Ibid. dist. 6, cap. Qui vult.

¹ Mss., addidit cuique.

(a) Id est, scilicet.

(b) De Poen. dist. 7, cap. Nullus. 4 Sent. dist. 20, cap. Sciendum.

quæ punit et vindicat quod quisque commisit. Ille pœnam tenet, qui semper vindicat quod commisisset. Pœnitentia itaque est vindicta semper puniens in se quod dolet commisisset. Supradictis itaque modis requirat indulgentiam, qui dolet de culpa. Non erubescat confiteri peccata peccatori. Si enim sacerdos peccatum non haberet, erubescere posset qui peccata sua ei manifestaret.

CAPUT XX. Confessarius qualis esse debeat. Quando ab officio amovendus, quando restituendus. Romani pontificis auctoritas. (a) Sacerdos itaque omnis cui profertur peccator, ante quem statuitur omnis languor, in nullo eorum sit iudicandus quæ in alio iudicare est promptus. Iudicans enim alium qui est iudicandus, condemnat se ipsum. Cognoscat igitur se, et purgét in se quod alios videt sibi offerre. Caveat ut a se projecerit quidquid in alio damnosum reprehenderit. Animadvertat quod dicitur, *Qui sine peccato est, primus in eam lapidem mittat* (Joan. viii, 7). Ideo enim liberavit peccatricem, quia non erat qui juste lapidem in eam projiceret. Quomodo lapidaret, qui se lapidandum cognosceret? Nullus enim erat sine peccato, in quo intelligitur omnes crimine fuisse reos. Nam venialia semper remittebantur per cærimonias. Si quod igitur peccatum in eis erat, criminale erat. Deteriores itaque in hoc sunt sacerdotes se prius non ædificantes, illis qui Dominum observabant insidiis. In hoc itaque patentissimum est crimen sacerdotum, et ultra modum detestabile, qui non prius se iudicant, et alios alligant. Deberent enim in se timere crimen, quod in aliis timuerunt, et detestabile esse senserunt illi, qui adeo cæci erant, quod summam Sapientiam sperabant capere suis insidiis. Quod illis patuit, quod tunc quisque vitavit, vitet sacerdos qui in hoc errore peior illis Judæis existit. Caveat spiritualis iudex, ut sicut non commisit crimen nequitiae, ita non careat munere scientiae. Oportet ut sciat cognoscere quid debet iudicare. Iudiciaria enim potestas hoc postulat, ut quod debet iudicare¹, discernat. Diligens igitur inquisitor, subtilis investigator, sapienter et quasi

¹ Mss., *judicari*.

(a) 4 Sent. dist. 19, cap. *Qualem*. Petr. Bles. lib. de Pœnit.

astute interroget a peccatore quod forsitan ignoret, vel verecundia velit occultare. Cognito itaque crimine, varietates ejus non dubitet investigare, et locum, et tempus, et cætera quæ supra diximus in exponendo eorum qualitates. Quibus cognitis adsit benevolus, paratus erigere, et secum onus portare. Habeat dulcedinem in affectione, pietatem in alterius crimine, discretionem in varietate. Adjuvet confitentem orando, eleemosynas dando, et cætera bona pro eo faciendo. Semper eum juvet leniendo, consolando, spem promittendo, et cum opus fuerit etiam increpando: doceat loquendo, instruat operando. Sit particeps laboris, qui particeps vult fieri consolationis¹: doceat perseverantiam. Caveat ne corruat, ne juste perdat potestatem iudiciariam. Licet enim pœnitentia ei possit acquirere gratiam, non tamen mox restituit in potestatem primam. Licet enim Petrus post lapsum restitutus fuerit, et sæpe lapsis sacerdotibus reddita sit dignitatis potestas; non est tamen necesse, ut hoc omnibus concedatur quasi ex auctoritate. Invenitur enim auctoritas quæ concedit, et quasi imperat. Invenitur et alia quæ minime concedit, sed vetat. Quæ Scripturæ non repugnant, sed concordant, si tempus et locus et modus pœnitentiæ pacem adhibeant. Cum enim tot sint qui labuntur, ut pristinam dignitatem ex auctoritate defendant, et quasi ausum² peccandi sibi faciant, rescindenda est spes ista. Si vero locus est ubi ista non eveniant, restitui possunt qui peccant. Itaque pontifex justus atque discretus non cogitur sacerdotes suos semper abjicere, nec mox restituere, nisi statutum fuerit a Romano pontifice.

57. Ex supra dictis itaque apparet, quod pœnitentia omnibus utilis est, nec spem auferens, nec temeritatem concedens, sed digne et vere suscepta, promittit non solum indulgentiam, sed certa præmia. Hæc scribimus tibi, studiosa veritatis et amatrix certitudinis, de vera pœnitentia, veram a falsa separantes. Quam nobis det experimento cognoscere, et ejus usque in finem dulcedinem sentire, qui tibi illustratione sui luminis prærogativam contulit bonitatis, et in ipso stabilitatis, in odorem suavitatis. Amen.

¹ Alias, *gaudii*.

² Alias, *usum*.

ADMONITIO IN SUBSEQUENTEM LIBELLUM.

Tractatus de Antichristo excusus etiam est inter opera Alcuini et Rabani Mauri: apud Alcuinum quidem integer et plenus; hic vero et apud Rabanum imperfectus. Nam et quædam hic omittuntur, quæ et in Alcuino sunt et in Rabano; et nonnulla vicissim in Rabano desiderantur, quæ neque hic neque in Alcuino desunt. Citatur a Ruperto Tuitiensi abbate, lib. 8 in Apocalypsin, cap. 15, sed reticente auctoris nomine, in hæc verba: « Tradunt nonnulli, » etc. « Sicut, inquit, Dominus et Redemptor noster Bethleem sibi providit, » etc.; neque compertum habemus unde id Lovanienses Theologi didicerint, quod in censura ad hunc tractatum annotarunt, quod nempe Rabani esse opus Rupertus agnoscat. Hujus libelli doctrinam et easdem sententias suo operi in Paulum, lib. 22, cap. 2, inseruit Rabanus, qui videlicet Albinum ipsum, perinde ac superiores alios auctores, passim excipit. Thuaneo codici, cujus auctoritate impressus primum fuit nomine Alcuini, astipulatur codex Regius notatus 4414, qui libellum eundem cum hac inscriptione repræsentat: « Incipit vita Antichristi ad Carolum Magnum ab Alcuino edita. » Confer Alcuini librum 3 de Fide S. Trinitatis, cap. 19. Vix tamen dubitare licet, quin Adsoni monasterii Derbensis abbati adscribendus sit, visis Mss. in quibus exhibetur præmissa epistola, quam hic integram subjicere non ab re erit. Hæc porro sic habet:

ADSONIS MONACHI AD GERBERGAM REGINAM,

UXOREM LUDOVICI ULTRAMARINI REGIS FRANC.

« Excellentissimæ, Reginæ, ac regali dignitate pollenti, Deo dilectæ, omnibusque sanctis amabili, Monachorum Matri, et Sanctarum Ducis, DOMINÆ GERBERGÆ, frater ADISO suorum omnium servorum ultimus, gloriam et pacem sempiternam.

« Ex quo, Domina mater, misericordiæ vestræ germen promerui, semper vobis in omnibus fidelis fui, tanquam proprius servus. Unde quamvis indignæ sint apud Dominum preces orationis meæ, tamen pro vobis et pro seniore vestro Domino Rege, necnon et pro filiorum vestrorum incolunitate Dei nostri misericordiam exoro, ut vobis et culmen Imperii in hac vita dignetur conservare, et vos faciat in cælis post hanc vitam secum feliciter regnare. Quoniam si Dominus vobis prosperitatem dederit et filiis vitam longiorem, scimus indubitanter et credimus Ecclesiam Dei exaltandam, et nostræ religionis Ordinem magis ac magis multiplicandum. Hoc ego fidelis vester opto, et valde desidero: qui si potuissem vobis totum regnum acquirere, libentissime fecissem. Sed quia illud facere non valeo, pro salute vestra filiorumque vestrorum Dominum exorabo, ut gratia ejus in operibus vestris semper vos præveniat, et gloria illius pie et misericorditer subsequatur; ut divinis intenta mandatis, possitis adimplere bona quæ desideratis, unde corona vobis detur regni cælestis. Igitur quia pium studium habetis Scripturas audire, et frequenter loqui de nostro Redemptore, sive etiam scire de Antichristi impietate et persecutione, necnon et potestate ejus et generatione; sicut mihi servo vestro dignata estis præcipere, volui aliqua vobis scribere, et de Antichristo ex parte certam reddere: quamvis non indigeatis a me hoc audire, quæ apud vos habetis prudentissimum pastorem Dominum Roriconem (episcopum Laudunensem) clarissimum speculum totius sapientiæ atque eloquentiæ, hac valde nostra ætate. »

Post hæc prosequitur Adso: « Ergo de Antichristo scire volentes, » ac cætera ut exstant in nostræ Appendicis libro sequenti; nisi quod ad calcem, post verbum « præfixit, » rursus ad Reginam hac brevi peroratione se convertat in hunc modum: « Ecce, Domina Regina, ego fidelis vester quod præcepistis fideliter implevi; paratus de cæteris obedire, quæ fueritis dignata imperare. »